

رهیافتی بر حفاظت از منظر فرهنگی روستای تاریخی دوان

محمدرضا نتنج*، وحید ذات اکرم**

تاریخ دریافت مقاله:

۱۳۹۷/۱۱/۱۵

تاریخ پذیرش مقاله:

۱۳۹۸/۰۹/۲۶

چکیده

بافت تاریخی روستای دوان که در نزدیکی شهرستان کازرون واقع شده، با دارا بودن ویژگی‌های کالبدی همچون نظام باغداری پلکانی، معماری سنگی با دیرینگی دوره ساسانی و خصوصیات اکولوژیکی در کنار ارزش‌های ناملموسی مانند آداب و رسوم و گویش خاص مردم منطقه، حاصل تعامل هوشمندانه‌ی انسان با طبیعت و مصداق مفهوم منظر فرهنگی است. بررسی اصطلاح منظر فرهنگی که شامل تمامی ویژگی‌های میراث ملموس، ناملموس و تنوع‌های زیست‌محیطی و فرهنگی است، در روستای دوان می‌تواند بسیار مورد توجه واقع شود و منجر به ثبت این روستا در فهرست مناظر فرهنگی کشور شود. در این صورت، با توجه به آسیب‌هایی همچون مشکل اشتغال و مهاجرت اهالی، تهدید پوشش‌های گیاهی و جانوری، ایجاد زمینه‌ی تغییر الگوهای معماری و معیشت و مواردی از این قبیل که در این روستا وجود دارد و ثبت آن را به عنوان منظر فرهنگی تهدید می‌کند؛ مداخلاتی جهت رفع آسیب‌ها و بهبود کیفیت روستا در قالب طرح حفاظت و مدیریت آن لازم است که این مسئله به عنوان هدف اصلی این پژوهش مدنظر قرار گرفته است. در این راستا «مطالعه تحلیلی و ثبت اطلاعات»، «ارزش‌گذاری» و در نهایت «ارائه طرح حفاظت و مدیریت»، مراحل مختلف پژوهش را تشکیل می‌دهند.

روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و شیوه گردآوری اطلاعات بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. دستاوردهای پژوهش نشان می‌دهد که با وجود چالش‌های موجود اما امکان حفاظت مؤثر منظر فرهنگی دوان از طریق احیای اشتغال و تزریق پویایی در بافت در کنار حفظ ارزش‌های اصیل آن وجود دارد. از این رو ثبت منظر فرهنگی این منطقه در فهرست میراث فرهنگی کشور، امکان حمایت و تلاش در جهت حفاظت از ارزش‌های آن را پررنگ‌تر می‌کند. هم‌چنین از طریق حفظ و ارتقاء الگوهای معماری بومی، تقویت سطح گردشگری، جذب مشارکت‌های مردمی و ایجاد فرصت‌های شغلی و با تأکید بر قابلیت‌های تاریخی، طبیعی و فرهنگی روستای تاریخی دوان، می‌توان رونق کالبدی و اجتماعی را در آن بهبود بخشید و در مسیر حفاظت پویا از این میراث ارزشمند گام‌های موثری برداشت.

کلمات کلیدی: حفاظت، منظر فرهنگی، میراث روستایی، روستای دوان، معماری سنگی.

* کارشناسی ارشد مرمت و احیای بناها و بافت‌های تاریخی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.

** دانشجوی دکتری مرمت و احیای بناها و بافت‌های تاریخی، دانشگاه هنر تهران. Vahid.zatakram@gmail.com

مقدمه

اصطلاح منظر فرهنگی نخستین بار توسط کارل سوئر در سال ۱۹۲۵ میلادی به کار رفت و از آن به بعد به منزله مفهومی مشترک در رشته‌های وابسته به مطالعات محیطی شناخته شد و از زوایای مختلف مورد بررسی و کنکاش قرار گرفت (عینی فر و عشرتی، ۱۳۹۶: ۸۴). این مفهوم در سال ۱۹۹۲ میلادی در کمیته میراث جهانی به عنوان یکی از موضوعات دست‌ساز بشر که قابلیت ثبت جهانی را داشته باشد، مطرح شد. در این تعریف، منظر فرهنگی منعکس کننده بنیادی‌ترین کوشش‌های انسان برای تأمین سرپناه، غذا، لباس، تفریح و عبادت است که دربرگیرنده شواهدی ارزشمند درباره منشأ تدوین توسعه فرهنگ‌ها است. با استفاده از این مفهوم می‌توان ارزش‌ها، آرمان‌ها و سلیقه‌های انسانی در حال تغییر را در اشکال مختلف بررسی نمود، بنابراین اصطلاح منظر فرهنگی شامل تمامی ویژگی‌های میراث ملموس، ناملموس و تنوع‌های زیست‌محیطی و فرهنگی می‌گردد (طالبیان، ۱۳۸۸: ۲).

طبق راهنمای یونسکو، منظرها به سه دسته منظرهای طراحی شده، منظرهای ارگانیک تکامل یافته و منظرهای تداعی‌گر تقسیم می‌شوند. دسته نخست با هدفی خاص و به صورت از پیش طراحی شده توسط انسان شکل گرفته‌اند. دسته دوم به صورت ارگانیک و نه از پیش طراحی شده به مرور زمان تحت تأثیر نیروهای اجتماعی، اقتصادی، اداری و مذهبی شکل گرفته‌اند اما دسته سوم به منظرهایی اطلاق می‌شود که جنبه تداعی‌گر آن‌ها بیش از شواهد مادی تعامل انسان و منظر قابل دریافت است (UNESCO world heritage center, 2008: 73).

بیانیه سن آنتونیو ۱۹۹۶ میلادی، مناظر روستایی را بخشی از مناظر فرهنگی می‌داند. مروری بر فهرست

میراث جهانی نیز نشان می‌دهد که چندین منطقه روستایی با ارزش‌های چندگانه در این فهرست ثبت شده‌اند. مناظر فرهنگی روستایی فوجیان تولو در چین، بامیان در افغانستان و میمند در ایران نمونه‌هایی از این دست هستند. منظرهای فرهنگی روستایی از میان گونه‌های مشخص منظر فرهنگی تعریف شده توسط یونسکو با توجه به تأکید بر تداوم فرآیند تکاملی جامعه متناسب با شیوه زندگی سنتی و وجود شواهد مادی از این موضوع جزیی از مناظر فرهنگی ارگانیک متداوم محسوب می‌شوند. این دسته از مناظر فرهنگی در واقع متضمن ویژگی‌های میراث زنده در دل خود هستند (صادق احمدی و دیگران، ۱۳۹۶: ۵۶). در حقیقت از آن‌جا که در جوامع روستایی و بومی سنت‌های زنده بیش‌تری جاری هستند و شیوه‌های خاص زندگی مبتنی بر فرهنگ عمیق مؤثر از تقابل انسان و طبیعت جریان دارد، موضوع حفظ میراث ناملموس و وحدت آن با وجوه ملموس و پیدای کالبدی و پدیدار مکان اهمیت بیش‌تری می‌یابد.

در روستای دوان که در دامنه رشته‌کوه‌های زاگرس قرار گرفته و اقلیمی چهار فصل دارد معیشت مردم روستا طی سالیان متمادی وابسته به کشاورزی و باغاتی است که به صورت دیم و با توجه به شکل توپوگرافی کوه (شیب کوه) به صورت پلکانی و با سنگچین‌های موازی و پیوسته ساخته شده است. این شیوه معماری باغات حاصل تعامل هوشمندانه انسان با طبیعت برای استفاده بهینه از منابع آب باران است که طی سالیان دراز آرام آرام منظر فرهنگی ارزشمندی را پدید آورده است. باغات پلکانی انگور، نظام باغداری و آبیاری، معماری سنگی خانه‌ها، وجود ابزارهایی با فن‌آوری بومی که همچنان مورد استفاده قرار می‌گیرند، گویش خاص منطقه، آثار معماری دوران ساسانی و اسلامی، پهنه

اطلاعات پایه، شناخت آسیب‌ها و تهدیدات مرتبط با منظر فرهنگی روستا، ارزش‌گذاری و درنهایت ارایه یک طرح جامع حفاظت و مدیریت، مراحل مختلف پژوهش را تشکیل می‌دهند.

روستای دوان

بستر طبیعی

روستای دوان در استان فارس، ۱۲ کیلومتری شمال شرقی شهرستان کازرون و در میان کوه‌های شمالی جلگه کازرون که از چند رشته کوه تشکیل شده است، قرار دارد (تصاویر شماره ۱ و ۲). در قسمت جنوب شرقی آن دریاچه پریشان و در قسمت شمال غربی آن تنگ چوگان قرار گرفته است. آب و هوای روستای دوان به صورت چهار فصل است یعنی در بهار خنک و معتدل، در تابستان گرم و در پاییز و زمستان هوا خنک و سرد می‌باشد.

منابع آب دوان را می‌توان به چهار بخش تقسیم کرد: چشمه‌ها، استخرها، آب‌انبارهای کوهستانی و قنات. نزدیک‌ترین چشمه به دوان "بل‌پسه" است. از آب آن برای شرب، حمام و مازاد آن جهت آبیاری باغات استفاده می‌شود. دومین چشمه نزدیک به دوان "بل‌غنی" است که مقدار آب‌دهی آن سابقاً خوب بوده اما امروزه آن‌قدر کم شده که در بعضی مواقع خشک می‌شود و سومین چشمه که "بیدی" نام گرفته، به علت عبور از میان داروهای گیاهی، خصوصیات درمانی دارد (بهروزی، ۱۳۴۴: ۴۹). در دشت دوان چندین چاه و قنات نیز دیده می‌شود از آن جمله چاه آب آشامیدنی دوان و دیگری قنات "قرچ" است که زمین‌های کشاورزی را مشروب می‌ساخته است اما امروزه آب چندان ندارد. همچنین ساخت استخرها و آب‌انبارهای کوهستانی جهت ذخیره آب برای زمستان در دوان وجود داشته و هنوز هم بسیاری از این آب‌انبارها کاربرد

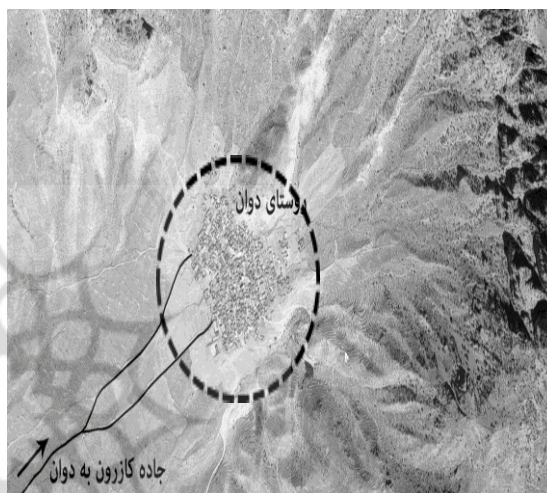
گیاهی و جانوری قابل توجه منطقه و شاخصه‌هایی از این قبیل در کنار هم نظام منسجم و پیوسته‌ای از میراث ملموس و ناملموس به وجود آورده که نشانی از پیوستگی، مابین انسان و طبیعت در این منطقه دارد. چنین پیوند و انسجامی را می‌توان در قالب منظر فرهنگی تبیین کرد. گرچه هنوز روستای دوان در وضعیت مطلوبی به سر می‌برد و باغات پلکانی بخشی از معیشت اهالی روستا را تشکیل می‌دهد اما آسیب‌هایی همچون خشک‌سالی و تغییر الگوی معیشتی منجر به مهاجرت بی‌رویه اهالی روستا در سال‌های گذشته شده و جمعیت بازمانده در روستا را به جمعیتی سالخورده تبدیل کرده است. آسیب‌های ذکرشده و ادامه روند مهاجرت، زمینه بروز مشکلاتی را فراهم می‌سازد که موجب ازهم‌گسیختگی انسجام میراث ملموس و ناملموس می‌شود که نشانی از پیوستگی مابین انسان و طبیعت در این منطقه است و این مسئله مفهوم منظر فرهنگی در روستا را تهدید می‌کند. لذا با توجه به پتانسیل‌های اصیل منطقه برای حفظ اصالت و ساختار محلی آن ارایه راهکارهایی جامع ضروری به نظر می‌رسد که این مسئله به‌عنوان هدف اصلی پژوهش حاضر در راستای حفاظت منظر فرهنگی روستای دوان مدنظر قرار گرفته است. بنابراین پژوهش به‌منظور نیل به هدف خود تلاش نموده تا به سؤالات زیر پاسخ گوید:

شاخصه‌ها و ارزش‌های مورد توجه در منظر فرهنگی روستای دوان کدام‌اند؟ چالش‌ها و تهدیدات موجود در ارتباط با منظر فرهنگی روستای دوان چه هستند؟ و چگونه می‌توان با ارایه طرح مدیریتی مناسب، منظر فرهنگی دوان را حفظ و باززنده‌سازی نمود؟

روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و شیوه گردآوری اطلاعات براساس مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. در این راستا مطالعه تحلیلی و جمع‌آوری

دارند اما در حال حاضر آب مورد نیاز روستا از طریق لوله‌کشی و ایجاد تأسیسات زیرساختی تأمین می‌شود. گستره جغرافیایی و گوناگونی اقلیمی در این منطقه باعث شده که گونه‌های جانوری و گیاهی متعددی در آن ایجاد شود. منطقه دوان دارای یک پوشش گیاهی خاص نسبت به سایر مناطق سلسله جبال زاگرس است. به‌طور کلی در منطقه دوان درختان و درختچه‌های

مختلفی مانند انجیرهای وحشی، خرما، بلوط، بنه، بادام و غیره وجود دارند. در مورد پوشش جانوری منطقه نیز می‌توان وجود یک زنجیره غذایی کامل را مشاهده نمود. از جانوران موجود در این حوزه مواردی همچون پلنگ، پرندگان شکاری مانند باز و شاهین، گراز، کل، بزکوهی، قوچ، گوزن زرد، موش خرما و غیره قابل اشاره است.

ت ۱. عکس هوایی روستای دوان (سازمان نقشه‌برداری کشور، ۱۳۹۵).

ت ۲. بستر مکانی روستای تاریخی دوان (پیمان خوبکار، ۱۳۹۵).

پیشینه تاریخی

قدیمی‌ترین شواهدی که از قدمت روستای دوان به دست آمده بنای شیخ عالی است که بنا بر شواهد و اسناد تاریخی این مکان یک چهارتاقی مربوط به دوران ساسانیان است. بقعه شیخ عالی از جمله چهار تاقی‌هایی است که پس از ظهور اسلام تغییر شکل و کاربری یافته است. وجود بقایای بنای قلعه دختر در کوه دوان، مطالعه حمامی قدیمی در این منطقه و کشف ته‌ستون‌هایی که شبیه به پایه‌ستون‌های شهر بیشابور است، از دیگر نشانه‌های این مسئله است که قدمت روستای دوان به عهد ساسانیان می‌رسد (سعادت، ۱۳۷۴: ۱۳). از جمله آثاری که در روستای دوان به ثبت

میراث فرهنگی رسیده‌اند، می‌توان به بقعه شیخ عالی یا علامه دوانی (قرن ۱۰ هجری قمری)، حمام دوان، مناره روستای دوان، مقبره شاه سلیمان، قبرستان خواجه‌ها و همچنین چهار بخش از اراضی و مراتع روستای دوان اشاره نمود که به ثبت منابع طبیعی رسیده است (تصویر شماره ۳).

گویش و آداب و رسوم

گویش اهالی دوان یکی از کهن‌ترین گویش‌های ایرانی و بسیار مشابه گویش زرتشتیان و زبان رسمی سلسله ساسانی است (لهسایی‌زاده، ۱۳۹۲). اهالی دوان تا پیش از ظهور دین اسلام و ورود آن به ایران همگی زرتشتی

ویژه مراسم عاشورا، نوروز، ازدواج، ختنه‌سوران نوزاد، رسم خواستن باران (در زمان کم‌آبی و به‌منظور درخواست باران به صورت جمعی در کوچه‌ها حرکت کرده و اشعاری به گویش محلی می‌خوانند)، موسیقی و اشعار محلی و غیره اشاره نمود (سعادت، ۱۳۷۴).

بوده‌اند. در گویش امروزه مردم دوان نیز این آیین قدیمی نمود پیدا کرده است که در میان اهالی مرسوم است که به آتش اجاق و سوی چراغ قسم می‌خورند و این مطلب ریشه در باورهای گذشته اهالی دارد. از جمله مهم‌ترین آیین‌های بومی این منطقه می‌توان به برگزاری

ت ۳. بقعه شیخ عالی یا علامه دوانی و مناره آن (راست) و قلعه دختر (چپ) در منطقه دوان (آرشیو تصاویر انجمن دوانی‌ها).

می‌شود و برای حمل انگور، ساخت قفس طیور، ظرف‌های نگهداری غذا و آذوقه از این سبدها استفاده می‌گردد. بافته‌هایی مانند پارچه، زیرانداز، انواع فرش، گلیم و زیرانداز در کنار پالان‌دوزی و گیوه‌بافی از دیگر هنرهای دستی اهالی روستا است. ابزارهایی که در ارتباط با نظام کار و تولید است مانند مشک، دل‌آب، دولچه، داس و لوازم کشاورزی هم در روستا توسط خود اهالی تولید می‌شود. سنگ‌بری و تولید ابزار سنگی در دوان قدمتی زیاد دارد. از ابزار سنگی مورد استفاده در روستا می‌توان به صندوق‌های سنگی توخالی اشاره کرد که بر سر مزار برخی افراد شاخص و قدیمی قرار گرفته و بر روی آن آیات قرآن حک شده است. نوعی حوضچه‌هایی سنگی نیز در روستا قابل مشاهده است که نوع بزرگ آن در کارگاه شیره انگور پزی بکار می‌رود و نوع متوسط آن که در زیر چشمه‌ها پشت سر

نظام اقتصادی

نظام اقتصادی در روستای دوان عمدتاً بر پایه فعالیت‌های کشاورزی و دامداری استوار است. زمین‌های دوان به‌علت قرار گرفتن در میان منطقه سردسیر و گرمسیر و خاک مرغوب کشاورزی محصول زراعی مرغوب و متنوعی دارد و مناسب کشت گندم و جو است. همچنین در نظام باغداری دوان چهار نوع محصول عمده موجود است: تاکستان‌های وسیع و متمرکز انگور دیم، درختان پراکنده انار، انجیر و خرمرور (امرود یا گلابی وحشی) که در مناطق کوهستانی قابل مشاهده‌اند. در این میان تاکستان‌های انگور به علت گستردگی، نقش اصلی را در معیشت منطقه بر عهده دارند.

صنایع دستی روستای دوان دارای تنوع بسیار زیادی است. سبدهایی که مواد اولیه آن از درخت بادام تهیه

هم قرار می‌گیرند و آب در آن‌ها جمع شده تا چهارپایان و گله‌ها بتوانند از آن بیاشامند و سیراب شوند. هاون سنگی، غلتک‌های استوانه‌ای، آسک که همان آسیاب کوچک دستی است و ناودان سنگی موجود در ابنیه ابزارآلات سنگی تولید شده و مورد استفاده توسط اهالی دوان است.

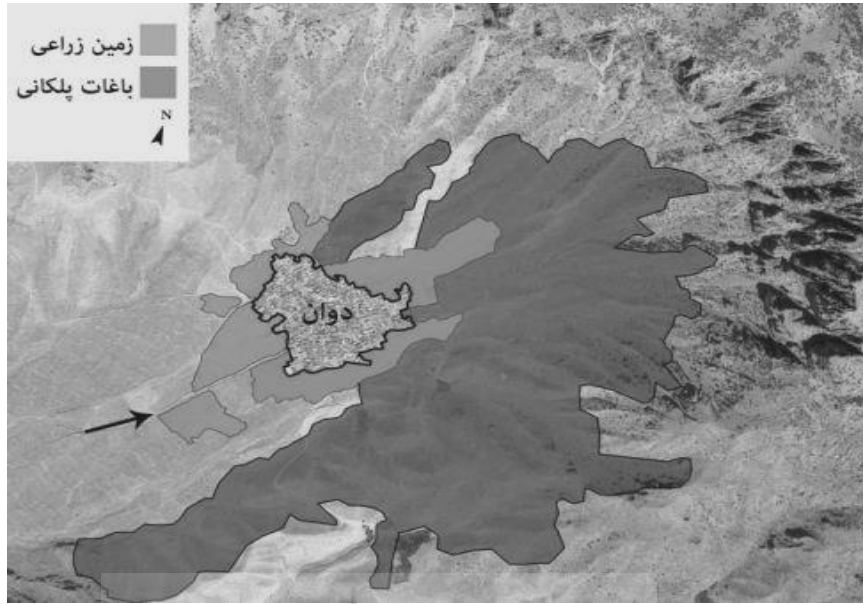
الگوی باغداری پلکانی

باغات انگور عمدتاً در قسمت شمالی و شرقی روستا و در ارتفاعات قرار دارند. ساخت یک باغ انگور از اصول مهندسی بومی پیروی می‌کند که استفاده از شیب زمین برای استفاده حداکثر از آب باران و نحوه سنگ‌چینی صحیح که بتواند آب باران را کنترل کند و سطح خاک مرغوب را تخریب نکند از اصول مهم این مهندسی بومی است. ساخت یک باغ انگور و به ثمر نشستن آن شاید تا هفت سال به طول بیانجامد. برای ساخت یک باغ انگور در کوهستان ابتدا تپه یا مکان مناسب را از جهت شیب زمین، نوع خاک و دسترسی مناسب در دل کوه پیدا کنند. اکثر باغات انگور در مکان‌های صعب‌العبور قرار دارند و دسترسی به آن‌ها از طریق راه‌های مال‌رو میسر است. بعد از انتخاب مکان مناسب ابتدا باید آن بخش از زمین را به‌طور کامل از هرگونه گیاه، سنگ و خرده‌سنگ پاک کرد و سپس شروع به خاک‌برداری نمود تا در بدنه کوه تراس‌های موازی و تسطیح شده ایجاد شود. برای این کار، از پایین تپه شروع به خاک‌برداری می‌کنند و خاک پایین را به طبقه بالاتر انتقال می‌دهند. این عمل پی‌درپی ادامه دارد تا به نوک تپه می‌رسند. پس از آن‌که سکوها در دل کوه ایجاد شد به وسیله سنگ‌چینی‌های موازی آن را به‌ارخواب‌بندی می‌کنند و دیوارهایی به ضخامت نیم متر تا یک متر به صورت پلکانی می‌چینند. تراس‌بندی

باغات انگور به دلایلی همچون جلوگیری از شسته شدن سطح خاک توسط روان آب‌ها، ممانعت از ورود دام‌ها و ذخیره هر چه بیشتر آب باران انجام می‌گیرد. شیوه باغ‌سازی دوان حاصل یک دانش بومی است که طی سالیان دراز به صورت نسل به نسل حفظ و تکامل یافته است. این شیوه باغداری همخوانی مناسبی با محیط طبیعی و اقلیم دوان دارد. همیشه در باغات انگور تعدادی درخت بلوط وجود دارد که ضامن حیات تاکستان‌ها هستند زیرا ریشه درختان بلوط خاک را پوک و آماده ذخیره آب می‌کند و از طرف دیگر انبوه برگ‌های درختان بلوط در هنگام باران موجب می‌شود تا شدت باران گرفته شود و قطرات باران به نرمی با زمین برخورد کنند و سطح خاک ناهموار نشود. باغات پلکانی یک مجموعه به هم پیوسته هستند که در تعامل و ارتباط با یکدیگر قادر به ادامه حیات هستند. از این‌رو تاکستان‌ها باید همیشه تعمیر و نگهداری شوند زیرا تخریب یکی از این طبقات موجب آسیب و تخریب طبقات دیگر می‌شود. از طرفی حیات تاکستان‌ها به جنگل‌های بلوط وابسته است که علاوه بر تأمین رطوبت در فصل تابستان و کم‌آبی، خاکی حاصل‌خیز برای کشاورزی ایجاد می‌کنند (تصاویر شماره ۴ و ۵).

بافت کالبدی و الگوی معماری سنگی دوان

روستای دوان امروزه در ۷۵ بلوک متمرکز است. بلوک‌ها به وسیله کوچه‌های تنگ، نامنظم و ناهموار از همدیگر جدا می‌شوند. از لحاظ تیپ‌شناسی روستا دارای تیپ گرد (متمرکز) است. مهم‌ترین عامل در متمرکز شدن ساخت روستا، ضرورت دفاع بهتر و ایجاد امنیت در برابر عوامل طبیعی (بادهای سرد زمستانی) بوده است. روستای دوان به علت قرارگرفتن در شیب، به صورت پلکانی است، طوری که در بسیاری از قسمت‌های روستا حیاط یک‌خانه هم‌تراز با پشت‌بام خانه پایینی می‌باشد.

ت ۴. نمایش وضعیت مکانی باغات پلکانی و زمین‌های زراعی نسبت به بافت روستای دوان بر روی عکس هوایی (نگارندگان).

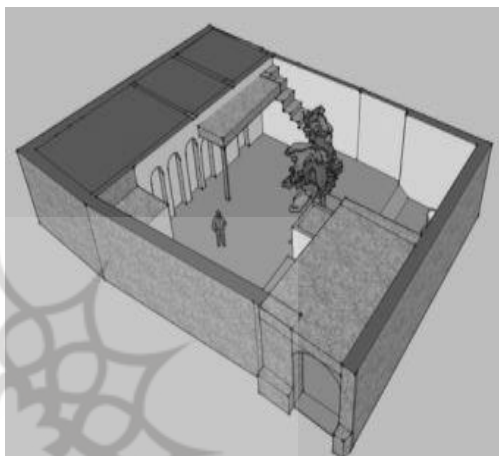
ت ۵. ساختار باغات پلکانی در روستای تاریخی دوان (آرشیو تصاویر انجمن دوانی‌ها).

اتاق قرار دارند. فاصله هر دو اتاق را پُهلَه می‌گویند. یک اتاق سه تاقی را «توی س پُهلَه» و اتاق پنج تاقی را «توی پن پُهلَه» می‌گویند. اتاق‌ها را معمولاً به صورت عرضی رو به حیاط می‌ساختند تا به حد کافی بتوانند از روشنایی روز و انرژی خورشیدی بهره‌مند شوند. اتاق‌ها معمولاً پستو دارند که نقش انباری را برای اتاق ایفا می‌کند. مطبخ که بیشتر جهت

ورودی هر خانه چهارطاقی کوچکی با سقف گنبدی است. اهالی معتقدند این ویژگی برگرفته از معماری آتشکده‌های ساسانی است. خانه‌ها دارای الگوی حیاط‌دار هستند. اتاق‌ها معمولاً در یک سمت حیاط و گاهی در دو ضلع آن ساخته شده‌اند. اتاق‌ها دارای پهنای برابر اما درازای متفاوت‌اند. واحد اندازه اتاق تعداد تاق‌هایی است که در طول

زیر این ایوان معمولاً تنوری جهت پخت نان نیز وجود دارد. بام ساختمان‌ها از طریق پلکانی سنگی بدون خرپشته که در حیاط و در مجاورت دیوار قرار دارد، قابل دسترسی است. بام‌ها با اندود کاه‌گل پوشانده شده‌اند که هر ساله باید تجدید شوند (تصویر شماره ۶).

پخت غذا در فصول سرد سال استفاده می‌شده دارای سقفی به صورت تاق و تویزه است. در روزهای گرم‌تر سال آشپزی، پخت نان و دیگر امور خانه‌داری عمدتاً در ایوان و یا سایه‌بان واقع در حیاط انجام می‌گرفته است. این قسمت، از ستون‌های چوبی ساخته و با شاخ و برگ گیاهان مسقف شده است. در

ت ۶. نمایش الگوی معماری سنگی روستای تاریخی دوان (نگارندگان، ۱۳۹۵).

ببرند. وجود گیاهان دارویی در دامنه کوه‌ها و مراتع نیز از جمله پتانسیل‌های قابل ذکر منطقه است. جدا از ارزش‌های محیطی، منطقه دوان به لحاظ تاریخی و فرهنگی نیز دارای ارزش‌های ویژه‌ای است. کشف و ثبت آثار تاریخی و گویش کهن مردم روستا، قدمت منطقه را به دوره ساسانی می‌رساند. همچنین ایجاد الگوی معماری سنگی ابنیه با قدمتی کهن در کنار تولید ابزار و صنایع دستی برگرفته از طبیعت این خصوصیات را تقویت می‌نماید. در زمینه ارزش‌های ناملموس موجود در دوان می‌توان به باورهای به جا مانده و کهن و همین‌طور مرتبط با آیین زرتشت، آیین‌های قومی و مذهبی، ادبیات شفاهی اهالی روستا (اشعار محلی، داستان‌ها و...)، قشربندی اجتماعی و نظام خویشاوندی

ارزش‌ها در حفاظت منظر فرهنگی روستای دوان روستای دوان با توجه به قرارگیری در یک بستر طبیعی ویژه به لحاظ ارزش‌های محیطی و طبیعی از جایگاه ممتازی برخوردار است. وجود آب و هوای چهار فصل در طول سال به تنوع پوشش گیاهی و جانوری منطقه کمک شایانی نموده است تا جایی که بخش قابل توجهی از اراضی موجود در منطقه دوان به ثبت سازمان منابع طبیعی رسیده است. چشم‌اندازهای کوهستانی و شیب طبیعی زمین در اطراف روستا در کنار ویژگی‌های آب و هوایی موجود به اهالی دوان این امکان را داده که دست به شیوه منحصر به فردی از نظام باغداری به شیوه دیم و به شکل پلکانی بزنند و از بستر طبیعی موجود بهترین استفاده را در زمینه معیشت خود

به لحاظ اقتصادی نیز می‌توان از پتانسیل‌های فرآوری محصولات کشاورزی به ویژه تولیدات فرعی از انگور و انار، رونق صنعت زنبورداری با عنایت به وجود گل‌های وحشی فراوان در کوهستان‌ها و فعالیت در زمینه گردشگری (در حوزه بوم‌گردی) استفاده نمود. همچنین آنچه در دوان به‌عنوان الگوی مصرف منابع آبی جهت کشاورزی کاربرد داشته است، نشانی از خرد تاریخی اهالی در مدیریت این منابع با ارزش است که بایستی مورد توجه و حفاظت قرار گیرد. در جدول شماره ۱، مصادیق ارزش‌های موجود در منظر فرهنگی دوان به‌صورت خلاصه قابل مشاهده است.

منظم و در هم تنیده طوایف منطقه و حفظ نوعی از سلسله مراتب طبقات اجتماعی (اریاب، مباشر، کدخدا، دهقان و...) اشاره نمود.

ارزش‌ها و خصوصیات متنوع موجود در دوان باعث ایجاد پتانسیل‌هایی در زمینه آموزشی به‌لحاظ فعالیت در ارتباط با آموزش الگوی معماری سنگی موجود در روستا و مباحث مرتبط با محیط زیست و میراث فرهنگی شده است. همچنین در زمینه مباحث علمی، امکان پژوهش در ارتباط با معماری منطقه، نظام کشاورزی و باغداری و آداب و رسوم اهالی روستا با توجه به تداوم سنت‌های موجود در آن‌ها وجود دارد.

ارزش‌ها	ابعاد	مصادیق ارزش‌ها
ملموس و ناملموس	محیطی	- تنوع آب و هوایی در فصول مختلف سال - گونه‌های جانوری شاخص (پلنگ، بز کوهی، شاهین و...) - گیاهان دارویی مانند هلپه، دن، گاوزبان و... - اراضی و مراتع به ثبت رسیده در فهرست منابع طبیعی
	فرهنگی	- کشف بقایای معماری کهن (ته ستون‌های تاریخی) - الگوی معماری سنگی هم‌خوان با توپوگرافی منطقه - صنایع‌دستی کهن شامل ابزار سنگی، فرش و گلیم، ابزار چرمی و...
	معنوی	- باورهای به جا مانده از دوران کهن و مرتبط با آیین زرتشت - آیین‌های مذهبی و قومی - فرهنگ شفاهی خاص مردم منطقه (داستان‌ها، اشعار و...)
	آموزشی	- اهمیت داشتن به لحاظ آموزش در ارتباط با الگوهای معماری سنگی، حوزه محیط زیست و میراث فرهنگی
	تفریحی	- پتانسیل گردشگری در حوزه بوم‌گردی به علت قدمت کهن روستا، نوع خاص معماری، نظام باغداری پلکانی و...
	علمی	- امکان پژوهش در حوزه معماری سنگی تاریخی منطقه و همچنین میراث ناملموس مردم روستا - تداوم سنت‌ها و فنون استفاده از آب و نظام باغداری
	اجتماعی	- قشربندی اجتماعی براساس طوایف دوازده‌گانه - وجود طبقات اجتماعی مختلف (اریاب، مباشر، کدخدا، دهقان و...)
	اقتصادی	- پتانسیل گردشگری از طریق باززنده‌سازی و احیای بافت - پتانسیل فرآوری در حوزه صنایع غذایی مانند شیره انگور، کشمش، رب انار و... - نظام به‌هم پیوسته کار و تولید در حوزه باغداری، صنایع‌دستی و غیره برگرفته از طبیعت
	مدیریتی	- دانش بومی مرتبط با مدیریت منابع آبی (الگوی بهینه مصرف آب در مصارف کشاورزی و باغداری)

ج ۱. تبیین و دسته‌بندی ارزش‌ها در منظر فرهنگی دوان.

روستا و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی). این روند مهاجرت از روستا که عمدتاً به‌دلیل کمبود شغل و سختی معیشتی رخ داده است امروزه مشکلات عدیده‌ای را برای این منطقه به وجود آورده است که از

چالش‌های پیش‌روی منظر فرهنگی دوان

با توجه به تغییر الگوهای زیستی و طبیعی منطقه دوان جمعیت روستا از ۲۵۷۲ نفر در سرشماری سال ۱۳۳۵ به ۵۸۰ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است (خانه بهداشت

موجب تغییر الگوی کشاورزی شده و اکثر مراحل باغداری با ماشین‌آلات سنگین انجام می‌گیرد. الگوی باغ‌سازی از شیوه بهار خواب‌بندی به شیوه تسطیح شیب تغییر شکل داده و این امر باعث تغییر شکل توپوگرافی زمین شده که در دراز مدت موجب کمبود ذخیره آب می‌شود. همچنین در حال حاضر به خاطر سودآوری بیشتر، اهالی دوان اقدام به کاشت درختان انجیر و تخریب جنگل‌های بلوط نموده‌اند. همان‌طور که پیش‌تر گفته شد درخت بلوط نقش بسیار مهمی در اقلیم دوان و حفظ بقای تاکستان‌ها دارد (جدول شماره ۲).

آن جمله می‌توان به متروک شدن بخش قابل توجهی از خانه‌ها و در خطر زوال گرفتن الگوی معماری سنگی و ارزش‌های ناملموس اهالی (آداب و رسوم، ادبیات شفاهی و ...) اشاره نمود. از طرفی بسیاری از افراد مهاجر که برای اقامت‌های موقتی به روستای دوان بازگشته‌اند، ترجیح می‌دهند که خانه‌های خود را به شیوه مدرن بازسازی کنند که این امر موجب به وجود آمدن الگوی معماری غیرمتعارف و ناسازگار با معماری سنگی روستا گردیده است. جاده‌سازی و احداث جاده‌های ماشین‌رو برای دسترسی بهتر به باغات انگور،

چالش‌ها	مصادقات و پیامدها
کمبود شغل و مهاجرت	- نرخ منفی رشد جمعیت و متروک شدن روستا - کاهش سطح تعلق مکانی در میان قشر جوان - خطر نابودی سنن و آداب و رسوم و ادبیات شفاهی - رها شدن ساختمان‌ها و زوال روزافزون آن‌ها - کاهش سطح دامداری، کشاورزی و صنایع روستایی
تهدید پوشش‌های گیاهی و جانوری	- ایجاد مسیرهای ماشین‌رو - تخریب درختان بلوط و جایگزینی درختان انجیر - چرای بی‌رویه دام‌های عشایر
آلودگی‌های بصری	- تخریب منظر بصری بر اثر تسطیح باغات انگور - زوال و تخریب ابنیه متروک
تغییر الگوی معماری	- ساخت و سازهای امروزی و مغایر با الگوهای سنتی معماری منطقه
تغییر الگوی معیشتی	- مکانیزه شدن مراحل مختلف کشاورزی و باغداری - کم رونق شدن دامداری، تولید عسل و فرآوری محصولات کشاورزی - رکود صنایع دستی منطقه و کاهش تولید و استفاده ابزار دست‌ساز

ج ۲. چالش‌های پیش‌روی منظر فرهنگی دوان (نگارندگان).

مبانی نظری و اصول فکری

در ارایه برنامه‌های پیشنهادی، اقدامات تنها در جهت حفظ و باززنده‌سازی کالبد و معماری بافت نخواهد بود بلکه به تقویت و تعادل‌بخشی در همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و بستر طبیعی روستا نیز می‌پردازد. همچنین مشارکت مردم و ساکنان و جلوگیری از مهاجرت آن‌ها از اصلی‌ترین مبانی مداخلات خواهد بود. اصل دیگر بر این پایه استوار است که کم‌ترین مداخله ممکن در روستا و حریم منظر آن انجام گیرد و مداخلات پیشنهادی قابلیت بازگشت‌پذیری داشته

ارایه طرح حفاظت و مدیریت به‌عنوان بخش اصلی فرآیند پژوهش، مستلزم در نظر گرفتن مداخلاتی در رابطه با رفع چالش‌های موجود در بستر منظر فرهنگی دوان و همچنین با هدف توسعه و ارتقای جایگاه آن در کنار حفظ ارزش‌های موجود در بافت مذکور است. براین اساس اهداف مداخلات مدنظر، در راستای ترویج اشتغال و بهبود کیفیت عمومی زندگی و ارتقای سطح رفاه اقتصادی ساکنان منطقه دوان در نظر گرفته می‌شود.

جهت احیا و تقویت منابع آبی روستا تدوین نمود. در الگوهای امروزی برنامه‌ریزی و مدیریت در سطوح مختلف جوامع، اجرای طرح‌های مردم محور و حضور فعال شهروندان جایگاه خاصی یافته است. در واقع مشارکت مردمی مؤثر ابزاری است که موفقیت طرح‌ها را تا حد زیادی تضمین می‌کند. این موضوع در حوزه‌های حفاظت و مرمت میراث فرهنگی نقش پر رنگ‌تری دارد. در باززنده‌سازی منظر فرهنگی دوان نیز مدیریت بایستی راهبردهایی بیانیدشد تا مشارکت مردمی را ارتقا بخشد. بهره‌گیری، نظرخواهی و درگیر نمودن اهالی و نیروی کار بومی از جمله مهم‌ترین راه‌های جلب مشارکت مردمی است.

تشکیل شورای محلی حفاظت و باززنده‌سازی روستا توسط افراد تحصیلکرده و معتمدان محلی به منظور همفکری بین مدیران منطقه‌ای و بومی، تلاش در جهت ثبت ملی منظر فرهنگی دوان، مشورت و جلب نظر کارشناسان در باززنده‌سازی بافت روستایی، تدوین ضوابط و نظارت بر اجرای ساخت و سازهای جدید و همخوان با بافت روستا، تدوین ضوابط و نظارت بر حفظ نظام باغداری و ویژگی‌های اکولوژیکی منظر فرهنگی دوان، برنامه‌ریزی و نظارت در جهت حفظ میراث ناملموس منطقه و برنامه‌ریزی در ارتباط با فعالیت‌های گردشگری بخش مهمی از فعالیت‌های مدیریتی در ارتباط با حفاظت منظر فرهنگی دوان است. اقتصادی: با عنایت به مشکلات معیشتی افراد مهاجرت کننده از منطقه، باید توجه نمود که این بخش از مداخلات و ماحصل آن‌ها نقش بسیار مهمی در ایجاد پویایی و سرزندگی در آن دارد. سیاستگذاری در این زمینه بر استفاده از پتانسیل‌های دوان در دو حوزه آداب و رسوم اهالی آن و اهمیت یافتن حوزه بوم‌گردی در سال‌های اخیر با احیای مجدد بافت و برنامه‌ریزی در

باشند تا امکان اجرای تصمیمات بهتر احتمالی در آینده در چارچوب حفاظت و مدیریت منظر فرهنگی مذکور وجود داشته باشد.

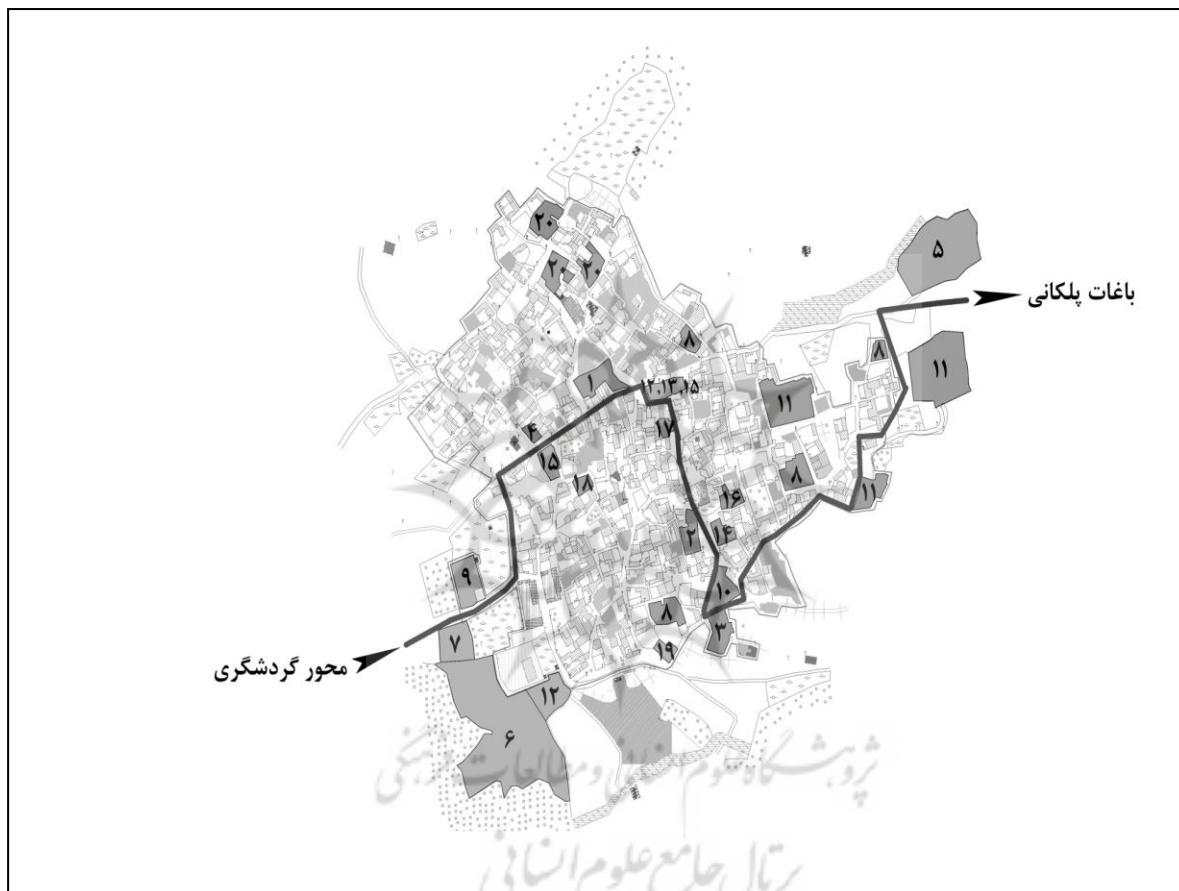
سیاست‌ها و اقدامات مرتبط با طرح حفاظت و مدیریت منظر فرهنگی دوان

مدیریتی: این دسته از مداخلات در ارتباط با تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مدیریتی در حوزه‌های کلان و محلی - منطقه‌ای سیاست‌گذاری شده‌اند. وضع قوانین حمایتی در حوزه میراث فرهنگی بخش مهمی از فعالیت‌های حفاظتی را پوشش می‌دهد. این قوانین و ضوابط می‌تواند شامل فراهم آوردن زمینه ثبت و مستندنگاری اثر و همین‌طور تعیین حریم جهت حراست و پایش بهتر اثر گردد. باید توجه داشت که منطقه و حریم دربرگیرنده آن به‌منظور حمایت و حفاظت مناسب‌تر بایستی در طرح‌های فرادستی نیز در نظر گرفته شوند تا برنامه‌ریزی مقتضی با آن با نگاه ویژه به حفظ ارزش‌هایش صورت پذیرد. همچنین بایستی تصمیم‌گیری در حوزه اعطای تسهیلات مناسب جهت حمایت از مشارکت مردمی در زمره اقدامات مرتبط با وضع ضوابط حمایتی قرار می‌گیرد.

البته عمده‌ترین مشکل موجود در منطقه دوان مسئله مهاجرت است. قشر جوان با توجه به معضلات شغلی و معیشتی تمایلی به ماندن در دوان ندارند و سالانه افرادی در جست‌وجوی زندگی بهتر دوان را ترک می‌کنند. در نتیجه با حمایت از کارآفرینی در منطقه و اشتغال‌زایی در زمینه پتانسیل‌های موجود در روستا می‌توان به بهبود این وضعیت امیدوار بود. بخش قابل توجهی از زمینه‌های ایجاد شغل در دوان مرتبط با کشاورزی و باغداری است بنابراین بایستی برنامه‌ای گردشگری و همچنین کشاورزی و دامپروری متمرکز خواهد بود. با توجه به قدمت معماری سنگی روستا و

شرکت در نمایشگاه‌های مربوطه، تهیه پوستر و فیلم، راه‌اندازی سایت و فعالیت در فضای مجازی جهت جذب گردشگر به مخاطبان معرفی نمود. ارایه فرآورده‌های ارگانیک حاصل زندگی روستایی (محصولات کشاورزی و دامداری) به گردشگران از جمله راه‌های زود بازده اقتصادی در این زمینه است.

حوزه گردشگری می‌توان به معیشت و اشتغال مردم بومی یاری رساند. در این زمینه بایستی با طراحی محور گردشگری و ایجاد کاربری‌های مورد نیاز گردشگران در بافت، امکان تجربه زندگی روستایی اهالی دوان را برای آن‌ها فراهم نمود (تصویر شماره ۷). بایستی روستا، پتانسیل‌ها و اقدامات انجام گرفته در آن را از طریق

ت ۷. نمایش محور گردشگری و کاربری‌های پیشنهادی بر روی پلان بافت روستا (نگارندگان).
 (۱) رستوران، ۲. چایخانه، ۳. موزه مردم‌شناسی، ۴. مرکز فرهنگی، ۵. مرکز آموزش معماری سنگی، ۶. پارکینگ، ۷. نگهبانی و راهنمای گردشگران، ۸. خانه بوم‌گردی، ۹. غرفه عرضه محصولات کشاورزی، ۱۰. کارگاه بسته‌بندی گیاهان دارویی، ۱۱. کارگاه فرآوری محصولات باغی، ۱۲. سرویس بهداشتی، ۱۳. نمازخانه، ۱۴. غرفه صنایع دستی، ۱۵. آثار به ثبت رسیده ملی، ۱۶. استراحت‌گاه موقت، ۱۷. فروشگاه مواد غذایی، ۱۸. دفتر شورای محلی حفاظت، ۱۹. خانه بهداشت و درمانگاه، ۲۰. مراکز پرورش دام و طیور اصلاح نژادی).

خالی از سکنه باقی مانده و دچار زوال شوند. لازم است این بناها با رعایت اصول حفاظت معماری اصیل منطقه مرمت و بازسازی شوند. تأسیسات و امکانات موجود در بافت بایستی سازمان‌دهی شده و امکانات مورد نیاز جهت بهبود وضعیت بافت و رفع نیاز گردشگران اندیشیده شود. همچنین با وضع و اجرای ضوابطی در مورد ساخت و سازهای جدید باید مانع ایجاد الگوهای معماری نامتعارف و ناسازگار با معماری اصیل منطقه گردید.

بستر طبیعی و منظر: از مهم‌ترین ارزش‌های یک منظر فرهنگی، ویژگی‌ها و چشم‌انداز بصری آن است که بایستی با اعمال ضوابط و مرزبندی‌های حریم‌گونه حفظ و حراست گردد. امروزه در دوان با توجه به مکانیزه شدن و کشاورزی و سهولت در انجام امور مرتبط با آن، گاهی اقدام به تسطیح شیب زمین و ایجاد باغات انگور نموده‌اند که این موضوع نه تنها الگوی باغداری پلکانی اصیل منطقه را تهدید می‌نماید بلکه منظر بصری حاصل از این باغات در منظر فرهنگی دوان را دچار تحول خواهد نمود، بنابراین لازم است تا پوشش‌های گیاهی و جانوری دوان و به‌طور کلی خصوصیات اکولوژیکی آن حفظ و حراست شود و با اعمال ضوابطی در این رابطه، هرگونه تغییر و تخریب در آن را پایش و محدود نمود.

اجتماعی و فرهنگی: ارزش‌های ناملموس منظر فرهنگی دوان شامل گویش، آداب و رسوم و ادبیات شفاهی (اشعار، داستان‌ها و ...) مردم منطقه از جمله مهم‌ترین جنبه‌های ارزشمند میراثی بوده و شایسته حفاظت هستند. ثبت این ارزش‌ها و پژوهش درباره آن‌ها از نقش مؤثری در مستندنگاری و حفاظت این میراث گران‌بها برخوردار است. در

پایه فعالیت‌های معیشتی مردم روستایی از گذشته تا به امروز فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری بوده است. در دوان نیز اکولوژی منطقه پتانسیل مناسبی را در این زمینه فراهم نموده است. وجود باغات انگور و انار و سابقه تهیه فرآورده‌های غذایی از آن‌ها در دوان امکان احیای این صنعت و عرضه محصولاتمانند شیره انگور، کشمش، مویز، رب انار، لواشک و ... را فراهم نموده است. بایستی توجه نمود که با توجه به محدود بودن منابع آبی بایستی جهت احیا و رونق بیش‌تر کشاورزی و دامپروری منطقه از روش‌های امروزی و به‌صرفه استفاده شود. توجه به بازدهی حداکثری محصول با مصرف کم‌ترین آب، ایجاد درختان میوه نیازمند کم‌ترین منابع آبی، اصلاح نژاد دام‌های تولیدی و راه‌اندازی واحدهای پرورش دام و طیور ارگانیک از جمله این راهکارهاست. وجود گل‌های متعدد در مراتع و کوهستان‌ها و سابقه تولید عسل در دوان، پتانسیل احیای صنعت زنبورداری و عرضه عسل با کیفیت را فراهم نموده است. همچنین گیاهان دارویی گوناگونی در طبیعت منطقه موجود است که می‌توان با بسته‌بندی و عرضه آن‌ها کسب درآمد نمود.

معماری و بافت روستایی: حفظ، ترویج و ارتقای الگوهای سنتی معماری سنگی و به‌طور کلی بافت روستا نقش مهمی در حفظ ارزش‌ها و بهبود وضعیت کالبدی آن دارد. معابر احتیاج به کف‌سازی و پیش‌بینی دفع روان آب‌ها دارند. در کنار آن، جداره‌ها و نماهای ساختمانی نقش مهمی در زیباسازی گذرها و معابر دارند. این جداره‌ها بعضاً به‌واسطه وضعیت نا به سامان برخی از ابنیه نیاز به مرمت و بهسازی دارند. در کنار این موارد مهاجرت سکنه باعث شده تا برخی از ساختمان‌ها در بافت

کنار حفاظت از ارزش‌های ناملموس مذکور احتیاج به معرفی، عرضه و ترویج آن‌ها از طریق ایجاد موزه مردم‌شناسی و یا اجرای برنامه‌های فرهنگی و

هنری (شب شعر، داستان‌گویی، اجرای موسیقی محلی و ...) خواهد بود تا امکان انتقال آن‌ها به نسل‌های آتی سهل‌تر خواهد بود (جدول شماره ۳).

اقدامات	سیاست‌ها	زمینه مداخله
<ul style="list-style-type: none"> - ثبت ملی منظر فرهنگی دوان - اعطای تسهیلات کم‌بهره و یا بلاعوض - توجه ویژه به منطقه در طرح‌ها و اسناد بالادستی - تعیین حریم جهت حفاظت منظر فرهنگی دوان - مستندنگاری و ایجاد بانک اطلاعاتی ارزش‌ها 	<p>وضع قوانین و راهکارهای حمایتی</p>	مدیریتی (کلان و محلی)
<ul style="list-style-type: none"> - اشتغال‌زایی و حمایت از کارآفرینی (اعطای تسهیلات) - ارتقای سطح امکانات و رفاه اجتماعی در روستا - برنامه‌ریزی در جهت احیا و تقویت منابع آبی 	<p>رونق مهاجرت معکوس</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌گیری از نیروهای کار و روش‌های بومی - مشارکت اهالی و استادکاران بومی در تمامی مراحل - نظرسنجی از اهالی و مالکان در مراحل طرح حفاظت 	<p>ارتقای مشارکت مردمی</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - همفکری بین مدیران منطقه‌ای و بومی - تلاش در جهت ثبت ملی منظر فرهنگی دوان - مشورت و جلب نظر کارشناسان و متخصصان - تدوین ضوابط و نظارت بر ساخت و سازهای جدید - تدوین ضوابط و نظارت بر حفظ نظام باغداری و ویژگی‌های اکولوژیکی منظر فرهنگی دوان - برنامه‌ریزی و نظارت بر حفظ میراث ناملموس منطقه - برنامه‌ریزی در ارتباط با فعالیت‌های گردشگری 	<p>تشکیل شورای محلی حفاظت و احیای روستا</p>	اقتصادی
<ul style="list-style-type: none"> - احیای زمین‌های کشاورزی موجود - احیا و رونق در زمینه پرورش دام و طیور - ایجاد باغ‌های میوه سازگار با اکولوژی منطقه - ایجاد کارگاه‌های فرآوری محصولات کشاورزی - احیا و رونق صنعت زنبورداری و تولید عسل - ایجاد کارگاه‌های بسته‌بندی گیاهان دارویی 	<p>استفاده از پتانسیل‌های بومی منطقه در زمینه‌های کشاورزی و دام‌پروری</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - معرفی روستا از منظر گردشگری - تعریف، طراحی و اجرای محور گردشگری - طراحی و ایجاد کاربری‌های مورد نیاز گردشگران - راه‌اندازی و اجرای تورهای گردشگری - ایجاد کارگاه‌های تولید و عرضه صنایع دستی روستا - عرضه محصولات ارگانیک کشاورزی و دامی 	<p>فعالیت در زمینه گردشگری (بوم‌گردی)</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - بهسازی معابر و دسترسی‌ها - ساماندهی تأسیسات و امکانات موجود - طراحی و اجرای میلمان مورد نیاز بافت 	<p>ارتقای سطح کیفی بافت روستایی</p>	معماری و بافت روستایی
<ul style="list-style-type: none"> - مرمت و بهسازی ساختمان‌های آسیب‌دیده - حفاظت و مرمت آثار به ثبت رسیده ملی - مرمت و تکمیل ساختمان حسینیه - بازسازی ساختمان‌های تخریب شده - مرمت جداره‌ها و نماهای ساختمانی - همخوانی سازه‌های جدید با معماری اصیل منطقه - برپایی مرکز آموزش معماری سنگی در بافت 	<p>حفظ، ترویج و ارتقای الگوهای سنتی معماری سنگی منطقه</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - حفظ درختان بلوط و جلوگیری از تخریب آن‌ها - جلوگیری از تسطیح و تخریب نظام باغداری پلکانی - حفظ پوشش گیاهی و جانوری موجود - وضع ضوابط در راستای حفظ منظر بصری روستا 	<p>حفظ، ارتقا و بهبود بستر طبیعی و منظر بصری</p>	بستر طبیعی و منظری

ج ۳. سیاست‌ها و راهبردهای طرح حفاظت و مدیریت منظر فرهنگی دوان.

منظر فرهنگی، مشتمل بر یک ناحیه جغرافیایی با ریشه فرهنگی و طبیعی است که رویدادها، فعالیت‌ها، اشخاص و حتی دیگر ارزش‌های فرهنگی و زیبایی‌شناسی را نیز در بر می‌گیرد. به عبارت دیگر یک منظر فرهنگی علاوه بر پوشش گیاهی و ساختار زمین‌شناسی خاص بایستی عناصر انسان‌ساخت را نیز دارا باشد تا بدین عنوان شهرت یابد. منطقه دوان به‌لحاظ دارا بودن تاریخچه‌ای غنی از دوره ساسانیان همچون بقایای معماری سنگی، گویش و آداب و رسوم کهن مردم محلی، صنایع دستی برگرفته از اقلیم منطقه، کاربری تاریخی و مداوم زمین با الگوی باغداری پلکانی در بستر شیب طبیعی منطقه و همین‌طور دارا بودن منظر بصری کوهستانی و طبیعت برجسته، ارزش‌های لازم جهت ثبت و حفاظت به‌عنوان یک منظر فرهنگی را داراست اما آنچه امروزه این میراث ارزشمند را بیش از هر چیز تهدید می‌نماید چالش‌های مرتبط با مهاجرت سکنه در طی سالیان اخیر است که بر اثر کمبود شغل و کاهش سطح تعلق مکانی در بین اهالی رخ داده است. این موضوع باعث شده برخی از خانه‌ها خالی از سکنه و متروک شوند و رفته رفته رو به زوال بروند. از طرفی ورود برخی افراد غیربومی به بافت و البته رواج ساخت و سازهای امروزی باعث ایجاد الگوهای ساختمانی غیرمتعارف نسبت به الگوهای سنتی معماری سنگی منطقه شده است. کاهش جمعیت و سالخورده شدن اهالی دوان آداب و رسوم و سنن کهن منطقه را نیز در خطر فراموشی و نابودی قرار داده است. از طرفی حفظ باغات پلکانی که از جمله ارزش‌های بسیار مهم منطق دوان و نشان دهنده چگونگی استفاده انسان از بستر طبیعی جهت استمرار حیات خود در منطقه به شمار می‌روند، به‌علت مکانیزه شدن کشاورزی، میل به تسطیح

و ایجاد باغات به شکل مسطح و همچنین قطع درختان بلوط، مشکل شده است. این مسئله ویژگی‌های بصری و طبیعت خاص منطقه را نیز با چالش‌های جدی رو به رو کرده است.

با توجه به وجود چالش‌های فوق اما امکان حفاظت مؤثر منظر فرهنگی دوان از طریق احیای اشتغال و تزریق پویایی در بافت وجود دارد. ثبت منطقه در فهرست میراث فرهنگی کشور، امکان حمایت و تلاش در جهت حفاظت از ارزش‌های آن را پر رنگ‌تر می‌کند. همچنین وضع ضوابط و قوانین در ارتباط با فعالیت‌های مختلف در بستر منظر فرهنگی مذکور از طریق راه‌اندازی شورای محلی حفاظت و باززنده‌سازی و همکاری با مدیران منطقه‌ای می‌تواند در این زمینه گره‌گشا باشد. استفاده از ظرفیت‌های کشاورزی و باغداری و احیای کارگاه‌های فرآوری محصولات باغی همچون شیره انگور، کشمش و ... در کنار استفاده از پتانسیل‌های صنعت زنبورداری و تولید عسل و همچنین بسته‌بندی و عرضه گیاهان دارویی امکان اشتغال‌زایی در حوزه کشاورزی در این منطقه را فراهم می‌آورد. حمایت از ایجاد مراکز پرورش دام و طیور به صورت اصلاح شده و دانش بنیان، زمینه دیگری جهت رونق کسب و کار در دوان است. در کنار این حوزه‌ها با توجه به ارزش‌های مختلف میراثی در این منطقه امکان راه‌اندازی فعالیت‌های گردشگری به خصوص در رابطه با بوم‌گردی وجود دارد که این موضوع نیز به ارتقای پویایی و سرزندگی در بافت روستا یاری‌رسان خواهد بود. با ایجاد اشتغال و بهبود وضعیت محیطی و کالبدی منطقه، سطح تعلق مکانی در بین اهالی و حتی افراد مهاجرت کرده افزایش خواهد یافت و باعث توقف پدیده مهاجرت و حتی مهاجرت معکوس خواهد شد. بدین ترتیب رفته رفته و به مرور زمان، دوان نیز

European perspective. Landscape and Urban Planning, 126, 66-73

- Agnoletti, M. (Ed.) (2006). The conservation of cultural landscapes. CABI.

- Legacy, S. (2002). Cultural Landscapes: the Challenges of Conservation. UNESCO.

- Stenseke, M. (2009). Local participation in cultural landscape maintenance: lessons from Sweden. Land Use Policy, 26 (2), 214-223.

- UNESCO World Heritage Center (2008). Revision of the Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention: Report of the Expert Group on Cultural Landscape. www.whc.unesco.org, Retrieved October, 2010.

- <https://doi.org/10.22034/38.168.19>

همچون ایبانه، میمند و مواردی از این قبیل دارای چرخه پویای حفاظت و توسعه خواهد گردید.

فهرست منابع

- بمانیان، محمدرضا؛ انصاری، مجتبی؛ الماسی، فریبا. (۱۳۸۹)،

باززنده‌سازی منظر فرهنگی تخت سلیمان با تأکید بر رویکردهای بازآفرینی و حفاظت از میراث جهانی ایکوموس.

نشریه مدیریت شهری، شماره ۲۶، صص ۲۶-۷.

- بهروزی، علی نقی. (۱۳۴۴)، شیراز یا خال رخ هفت کشور.

نشر مؤلف، شیراز.

- حناچی، پیروز؛ مهروان، مهرداد. (۱۳۸۶)، سیاست‌ها، الگوها

و نمونه‌های احیاء در بافت روستای میمند. نشریه هنرهای زیبا،

شماره ۳۰، صص ۶۲-۵۳.

- ریاحی مقدم، ساشا. (۱۳۹۱)، ساماندهی و تجدید حیات منظر

فرهنگی روستای تاریخی سریزد. نشریه مرمت آثار و بافت‌های

تاریخی و فرهنگی، شماره ۴، صص ۱۴-۱.

- سعادت، یدالله. (۱۳۷۴)، روستای دوان و بیست قرن تاریخ.

نشر میرشمس، تهران.

- صادق احمدی، مهدی؛ ابویی، رضا؛ ندیمی، هادی. (۱۳۹۶)،

هفت مفهوم مؤثر در اسناد بین‌المللی حفاظت پس از منشور و

نیز بر حفاظت از میراث روستایی. نشریه مرمت و معماری

ایران، شماره ۱۳، صص ۶۱-۴۹.

- طالبیان، محمد حسن؛ فلاحی، صادق. (۱۳۸۸)، منظرهای

فرهنگی: مجموعه مباحث کارگاه کارشناسی ارتقاء مدیریت و

برنامه‌ریزی منظرهای فرهنگی میراث جهانی، بنیاد پژوهشی

پارسه پاسارگاد، تهران.

- عینی فر، علیرضا؛ عشرتی، پرستو. (۱۳۹۶)، رویکردی کل‌نگر

به نسبت فرهنگ و طبیعت در منظر فرهنگی بم. نشریه هنرهای

زیبا، شماره ۴، صص ۹۲-۸۱.

- لهسایی‌زاده، عبدالعلی. (۱۳۹۲)، دوانی‌ها، تلاش‌ها و

موفقیت‌ها. انتشارات نگر، شیراز.

- مظفریان، لادن. (۱۳۸۹)، حفاظت و مدیریت منظر فرهنگی،

نمونه موردی: روستای میمند. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد،

دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

- Agnoletti, M (2014). Rural landscape, nature conservation and culture: Some notes on research trends and management approaches from a (southern)